

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Muhammadjonova Mahliyo Murodjon qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish jarayonida yuzaga kelayotgan asosiy muammolar tahlil qilinadi. Xususan, o'quvchilarning diqqatini jamlashdagi qiyinchiliklar, raqamli kontentning sifati va mosligi, o'quvchilarning raqamli kompetensiyalarining yetarli darajada emasligi hamda ota-onalar nazoratining sustligi kabi omillar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari raqamli ta'lim muhitida o'qish savodxonligini samarali rivojlantirish uchun tizimli yondashuv zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Raqamli ta'lim muhiti, boshlang'ich sinf, o'qish savodxonligi, raqamli texnologiyalar, interaktiv ta'lim, elektron resurslar, pedagogik muammolar, o'quv jarayoni, o'qish ko'nikmalari, ta'lim samaradorligi.

Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimi jadal o'zgarib, raqamli texnologiyalar asosida yangicha yondashuvlar shakllanib bormoqda. Raqamli ta'lim muhiti o'quv jarayonini modernizatsiya qilish, bilimlarni tezkor va samarali yetkazish hamda o'quvchilarning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinf bosqichida raqamli vositalardan foydalanish ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qilishi bilan birga, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligi — bu nafaqat matnni o'qish, balki uni tushunish, tahlil qilish, asosiy g'oyani ajratib olish va o'z fikrini ifodalash ko'nikmalarini ham o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalar keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishning asosiy poydevori hisoblanadi. Shu sababli, o'qish savodxonligini erta bosqichdan boshlab to'g'ri shakllantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri sanaladi. Raqamli ta'lim muhitining kengayishi bilan bir

qatorida o'quvchilar uchun turli elektron darsliklar, interaktiv platformalar, audiovizual materiallar va mobil ilovalar taqdim etilmoqda. Bu esa o'quv jarayonini yanada qiziqarli va interaktiv qiladi. Biroq, shu bilan birga, raqamli muhitda o'qish jarayonining o'ziga xos qiyinchiliklari ham mavjud bo'lib, ular o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishga ma'lum darajada salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Xususan, o'quvchilarda matnni chuqur anglash o'rniga yuzaki o'qish odatining shakllanishi, diqqatni uzoq vaqt jamlay olmaslik, ortiqcha vizual axborotlarning chalg'itishi hamda sifatli va pedagogik jihatdan to'g'ri tanlangan raqamli resurslarning yetishmasligi kabi muammolar keng kuzatilmoqda. Bundan tashqari, ayrim o'qituvchilarning raqamli texnologiyalarni samarali qo'llash bo'yicha yetarli kompetensiyaga ega emasligi ham o'qish savodxonligini rivojlantirish jarayoniga to'sqinlik qilishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo sifatida e'tirof etiladi. Mazkur muammoni o'rganish orqali ta'lim jarayonini takomillashtirish, samarali metod va texnologiyalarni joriy etish hamda o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish imkoniyati yaratiladi. Ushbu maqolada raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish jarayonida uchraydigan muammolar chuqur tahlil qilinadi hamda ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan yechimlar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Shuningdek, o'qituvchilar, ota-onalar va ta'lim muassasalari hamkorligining ahamiyati ham alohida yoritiladi, chunki mazkur hamkorlik o'quvchilarning muvaffaqiyatli ta'lim olishini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Raqamli ta'lim muhiti va uning ta'lim jarayoniga ta'siri masalasi so'nggi yillarda pedagogika va metodika sohasida keng o'rganilayotgan dolzarb yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mahalliy va xorijiy olimlarning tadqiqotlarida boshlang'ich ta'lim bosqichida raqamli texnologiyalardan foydalanish, o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish hamda interaktiv ta'lim muhitini yaratish masalalari atroflicha tahlil qilingan. Xususan, bir qator tadqiqotchilar raqamli texnologiyalar

o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, ularning motivatsiyasini oshirish va mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, multimedia vositalari, elektron darsliklar va interaktiv platformalar o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi. Shu bilan birga, ayrim olimlar raqamli muhitda ortiqcha axborot oqimi o'quvchilarning diqqatini chalg'itishi va matnni chuqur anglash jarayonini qiyinlashtirishi mumkinligini ham qayd etadi. O'qish savodxonligi masalasi xalqaro miqyosda ham muhim tadqiqot yo'nalishi sifatida qaraladi. Masalan, PISA tadqiqotlarida o'quvchilarning matnni tushunish, tahlil qilish va undan xulosa chiqarish ko'nikmalari asosiy indikatorlardan biri sifatida o'rganiladi. Ushbu tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, o'qish savodxonligini rivojlantirish faqat an'anaviy o'qitish metodlariga emas, balki zamonaviy raqamli yondashuvlarga ham bog'liqdir.

Mahalliy pedagog olimlar ham boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini shakllantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash muhimligini ta'kidlab o'tgan. Ularning fikricha, interaktiv metodlar, o'yin texnologiyalari va vizual materiallardan foydalanish o'quvchilarning matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o'qituvchining raqamli kompetensiyasi ham o'quv jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida e'tirof etiladi. Adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhitida o'qish savodxonligini rivojlantirish murakkab va ko'p omilli jarayon bo'lib, u o'quvchi, o'qituvchi va ta'lim resurslarining o'zaro uyg'unligini talab qiladi. Shu sababli, zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida integratsiyalashgan ta'lim tizimini yaratish dolzarb vazifa hisoblanadi. Umuman olganda, mavjud ilmiy manbalar tahlili raqamli ta'lim muhitida o'qish savodxonligini rivojlantirishda interaktiv metodlar, raqamli resurslardan oqilona foydalanish va o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ushbu sohada hali ham chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borish zarurligi qayd etiladi.

Raqamli ta'lim muhiti sharoitida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish murakkab pedagogik jarayon bo'lib, u bir qator omillar,

metodlar va shart-sharoitlarga bog‘liqdir. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun avvalo mavjud muammolarni aniqlash, ularning kelib chiqish sabablarini tahlil qilish hamda ilmiy asoslangan yechimlarni ishlab chiqish zarur.

1. Raqamli ta’lim muhitida o‘qish savodxonligini rivojlantirishdagi asosiy muammolar

Birinchi navbatda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida diqqatni jamlash bilan bog‘liq muammolar keng uchramoqda. Raqamli qurilmalar va interaktiv platformalar o‘quvchilarning e’tiborini tez jalb qilsa-da, ko‘p hollarda ularning diqqatini uzoq vaqt bir mavzuga qaratib turish imkonini bermaydi. Natijada o‘quvchilar matnni yuzaki o‘qish, uning mazmunini to‘liq anglamaslik holatlariga duch keladi.

Ikkinchi muhim muammo sifatida raqamli kontentning sifati va pedagogik mosligi masalasi ko‘rsatiladi. Hozirgi kunda internet va turli platformalarda juda ko‘p elektron materiallar mavjud bo‘lsa-da, ularning barchasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilari yosh xususiyatlariga mos emas. Murakkab til, ortiqcha axborot yoki noto‘g‘ri tuzilgan materiallar o‘quvchilarning o‘qish savodxonligini rivojlantirishga to‘sqinlik qiladi.

Uchinchi muammo o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyasi bilan bog‘liq. Ba’zi o‘qituvchilar raqamli vositalardan foydalanishni bilsalar-da, ularni metodik jihatdan to‘g‘ri qo‘llashda qiyinchiliklarga duch keladilar. Bu esa o‘quv jarayonining samaradorligini pasaytiradi.

Shuningdek, ota-onalarning raqamli ta’lim jarayonidagi ishtiroki yetarli darajada emasligi ham muammolardan biridir. O‘quvchilar uy sharoitida ko‘p vaqtini raqamli qurilmalarda o‘tkazadi, biroq ularning bu faoliyati nazoratsiz bo‘lsa, bu o‘qish savodxonligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

2. O‘qish savodxonligini rivojlantirishga ta’sir etuvchi omillar

O‘qish savodxonligini rivojlantirishda bir nechta asosiy omillar muhim rol o‘ynaydi. Birinchidan, o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta’lim materiallarini tanlash zarur. Ikkinchidan, interaktiv va vizual vositalardan maqsadli foydalanish o‘quvchilarning matnga bo‘lgan qiziqishini

oshiradi. Bundan tashqari, individual yondashuv ham muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining o'zlashtirish darajasi turlicha bo'lganligi sababli, o'qituvchi differensial ta'lim metodlaridan foydalanishi lozim. Bu esa o'quvchilarning o'z imkoniyatlariga mos ravishda rivojlanishiga yordam beradi.

3. Raqamli ta'lim muhitida samarali metod va texnologiyalar

Raqamli ta'lim sharoitida o'qish savodxonligini rivojlantirish uchun bir qator samarali metod va texnologiyalar mavjud. Jumladan, interaktiv o'yinlar, elektron darsliklar, audiomatnlar va multimediali topshiriqlar o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Geymifikatsiya (o'yinlashtirish) usuli ham samarali yondashuvlardan biridir. Bu usul orqali o'quvchilar o'qish jarayonini o'yin sifatida qabul qiladi, natijada ularning motivatsiyasi ortadi. Shuningdek, raqamli platformalarda testlar va interaktiv mashqlar orqali matnni tushunish darajasini tezkor baholash imkoniyati mavjud.

4. O'qituvchi va ota-onalar hamkorligining ahamiyati

Boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini rivojlantirishda o'qituvchi va ota-onalar hamkorligi muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi ta'lim jarayonini ilmiy va metodik jihatdan to'g'ri tashkil etsa, ota-ona esa uy sharoitida bolaning o'qish faoliyatini qo'llab-quvvatlashi kerak. Ota-onalar bolalarning raqamli qurilmalardan foydalanishini nazorat qilish, ularga to'g'ri yo'nalish berish hamda birgalikda kitob o'qish odatini shakllantirish orqali o'qish savodxonligini rivojlantirishga katta hissa qo'shadi.

5. Muammolarni bartaraf etish yo'llari

Yuqorida qayd etilgan muammolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Avvalo, o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasini oshirish bo'yicha muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish zarur. Shuningdek, sifatli va yoshga mos raqamli o'quv resurslarini ishlab chiqish ham muhim vazifalardan biridir. Bundan tashqari, o'quv jarayonida muvozanatni saqlash, ya'ni raqamli va an'anaviy o'qish usullarini uyg'unlashtirish o'quvchilarning o'qish savodxonligini yanada samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Mazkur tadqiqot doirasida raqamli ta'lim muhitida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirish jarayoni, unda uchraydigan asosiy muammolar hamda ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilindi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini modernizatsiya qilishda muhim omil bo'lib xizmat qilsa-da, ularning o'quvchilarning o'qish savodxonligiga ta'siri har doim ham bir xil darajada ijobiy bo'lavermaydi. Xususan, boshlang'ich sinf o'quvchilarida diqqatni jamlashning sustligi, matnni yuzaki o'qish tendensiyasi, ortiqcha vizual va raqamli axborot oqimi hamda yoshga mos bo'lmagan kontentlardan foydalanish kabi muammolar o'qish savodxonligini rivojlantirishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi aniqlandi. Shu bilan birga, o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasi darajasi va ota-onalarning nazorat hamda qo'llab-quvvatlash jarayonidagi ishtiroki ham muhim omil sifatida e'tirof etildi. Tahlillar natijasida shuni ta'kidlash mumkinki, raqamli ta'lim muhitida o'qish savodxonligini samarali rivojlantirish faqat texnologiyalardan foydalanish bilan emas, balki metodik jihatdan to'g'ri tashkil etilgan ta'lim jarayoni bilan uzviy bog'liqdir. Ya'ni, raqamli vositalar pedagogik maqsadga yo'naltirilgan holda qo'llanilgandagina kutilgan natijani beradi.